

Uppföljning och utvärdering av MVP

Utvärdering och uppföljning

Våldsförebyggande arbete är fortfarande ett relativt ungt fält i Sverige. Det har fram tills idag helt saknats effektutvärderade metoder för att förändra normer och tidigt förebygga våld. Att skala upp arbetet med breda förebyggande insatser kräver därför långsiktighet. Det är ett omfattande utvecklingsarbete som förutsätter att vi följer upp och genererar kunskap kring det arbete som görs. De erfarenheter som görs av enskilda skolor och kommuner behöver föda tillbaks in i metodutveckling och revideringsarbetet.

Arbetet med MVP-programmet i Sverige är än så länge bara i sin linda. Därför blir det otroligt viktigt att arbetet på skolorna kontinuerligt följs upp. För att kvalitetssäkra arbetet med MVP på sikt så behöver vi både följa upp själva implementeringsprocessen, men även huruvida insatserna bidrar till några förändringar hos målgruppen. Det handlar alltså dels om att fånga in de utmaningar och framgångsfaktorer som personal och skolor identifierar kring att införa ett delvis nytt kunskapsområde och nya arbetssätt i verksamheten. Det handlar även om att undersöka och synliggöra effekter i form av förändringar av attityder, kunskaper och beteenden. Den kunskapen kan genereras både genom forskningsmässiga effektmätningar med för- och efterenkäter, genom brukarutvärderingar, fokusgrupper, handledning och "storytelling".

Ett 20-tal modiga skolor har varit först i Sverige med att införa MVP-programmet. Dessa har alla dragit en mängd lärdomar kring arbetet med praktisk implementering. Många av dessa erfarenheter bekräftas nu av den utvärdering som nyligen släpptes av Skolverket. Dessa ligger även i linje med de rekommendationer som MÅN betonar i relation till nya skolor. Trots att alla förutsättningar inte alltid fanns på plats från start hos pilotskolorna så har de allra flesta vågat hålla i och hålla ut! För att vi gemensamt har en långsiktig vision om ett jämställt samhälle fritt från våld!

Under 2015-2017 har MVP-programmet även utvärderats av en extern forskargrupp på uppdrag av Regeringen genom Skolverket. I april 2018 släpptes den omfattande utvärderingen av MVP-programmet – och redan första året syns mätbara effekter! MVP tycks ha bidragit till en positiv utveckling hos de elever som fått insatsen och programmet kan därför anses som lovande. Den kvalitativa utvärderingen av programmet visar även att det har stor potential. Forskargruppen bakom utvärderingen rekommenderar därför att MVP fortsätter prövas och spridas i svenska skolor, under vissa förutsättningar. Utvärderingen betonar, i linje med MÅN själva, betydelsen av exempelvis planeringstid, schemaläggning, att skolan väljer ut lämpliga MVP-ledare samt att manualens övningar genomförs "korrekt". De rekommenderar även att den fortsatta användningen av MVP-programmet systematiskt följs upp och utvärderas.

“MVP är ett program som tar upp många viktiga frågor på ett systematiskt sätt och som söker att göra det utifrån elevernas egna erfarenheter.

De allra flesta elever och lärare talar mycket gott om programmet, dess metodik och innehåll.”

– Ur forskarutvärderingen gjord på uppdrag av Skolverket 2015-2017

Programtrohet – ett led i kvalitetssäkringen av MVP i Sverige

En omfattande forskning pekar på betydelsen av "programtrohet" i förebyggande arbete. Det vill säga att om ett program som tidigare visats ha god effekt ska användas i en ny kontext behöver det användas på ett sådant sätt att det är troget den ursprungliga modellen för att kunna ge goda effekter (August m.fl. 2010). Det går inte att "klippa och klistra" i en effektutvärderad insats och förvänta sig samma resultat, utan struktur, innehåll och omfattningen måste bibehållas. Samtidigt måste det finnas en balans mellan programtrohet och anpassning. Mindre justeringar kan behöva göras för att metoden ska fungera i en specifik kontext eller för en specifik målgrupp.

MÄN är många om att säkra kvalitén och behålla ett samlat grepp om MVP-arbetet i Sverige, för att undvika att programmet "urvattnas". När vi talar om MVP-programmet är det därför den 14 timmar långa manualbaserade lektionsstrukturen vi refererar till. Om vi bara använder enskilda övningar ur manualerna eller om programmets förändringsidéer anpassas till helt andra verksamheter är det inte MVP vi arbetar med. Vi kan då istället tala om ett "MVP-inspirerat arbete". För att ett arbete ska kunna kallas MVP-inspirerat krävs att de centrala förändringsidéerna bibehålls gällande:

1. ökad medvetenhet och kunskap om skalan av våld
2. att utmana stereotypa genusnormer
3. utgå från ett åskådarperspektiv

MVP kan aldrig bygga på tillfälliga engångsinsatser utan utgångspunkten är ett strukturerat och systematiskt arbete över tid. MVP ska alltid bygga på ungas delaktighet och uppmuntra till ledarskap, reflektion och dialog. MVP-arbetet bygger på en sokratisk pedagogik där den som leder MVP har till uppgift att möjliggöra och facilitera samtal. Ledarna ska därmed inte föreläsa eller sitta inne med "rätt" svar. MVP:s dramaturgi bygger på att inleda med allvarliga former av våld som alla kan ta avstånd från och identifiera som problematiska. Därigenom skapas motivation och samtalen kan succesivt närma sig mer "vardagliga och normaliserade" former av våld och kränkningar. MVP-arbetet behöver alltid innehålla scenarion som metodik. I arbetet med scenarion bör samtalet alltid fokusera på att både:

1. diskutera och analysera situationen utifrån en samhällskontext, makt och könsbaserade förväntningar
2. reflektera kring och träna på olika sätt att ingripa och agera om situationen skulle uppstå.

MVP utgår alltid från en förståelse av våld som ett strukturellt problem där män är överrepresenterade bland förövarna. Programmet syftar därför till att utmana olika stereotypa maskulinitetsnormer som riskerar att bidra till att våld legitimeras.

MVP har bidragit till en positiv utveckling hos de elever som fått insatsen. Elevernas kunskaper och attityder har förändrats tack vare programmet, osäkerheten kring våldsbeteenden har minskat och fler beteenden betraktas som våld.

Elever som tagit del av MVP-programmet uppmärksammar både sitt eget och andras våldsbeteende i högre utsträckning än andra unga. De reagerar på och känner igen såväl verbalt, fysiskt och sexualiserat våld. De har även fått minskad tolerans mot så kallade “skojbråk”.

- Ur forskarutvärderingen gjord på uppdrag av Skolverket 2015-2017

Skolverkets effektutvärdering av MVP-programmet

Skolverkets utvärdering av MVP-programmet i Sverige har möjliggjorts genom det manualbaserade upplägget. Genom att ett flertal skolor genomför insatsen på ett liknande sätt finns det möjlighet att jämföra resultat och härleda effekterna till det specifika programmet. Det möjliggör även utvärdering och uppföljning på lång sikt.

Utvärderingens ramar

Utvärderingen genomfördes av en forskargrupp ledd av professor Maria Eriksson vid Mälardalens Högskola på uppdrag av Skolverket. Utvärderingen har genomförts vid sju olika skolor, varav sex är skolor som arbetar med MVP och en är jämförelseskola där programmet inte finns. Totalt 832 individer har deltagit i studien (481 är elever som deltagit i MVP-insatsen och 351 elever utgör jämförelsegrupp). Antalet är relativt jämt fördelat mellan högstadielver (52,6 procent) och gymnasieelever (47,4 procent). Utvärderingen har bestått av såväl kvantitativa effektmätningar (före, direkt efter samt efter 6 månader) som en kvalitativ och processinriktad utvärdering med deltagande observationer, intervjuer och fokusgrupper.

En utvärdering genomförd i uppstarten av ett nytt program

Utvärderingen genomfördes i många fall parallellt med att programmet gavs för första gången. Tidpunkten var inte optimal med tanke på att det i princip alltid tar viss tid innan en ny metod eller ett nytt program har implementerats i en verksamhet. En generell slutsats från tidigare forskning är att programverksamhet bör vara väl etablerad vid en utvärdering för att man ska kunna vara säker på att resultaten från studien inte är påtagligt färgade av implementeringsproblem. Trots detta visar utvärderingen på ett flertal mätbara effekter. Forskarnas samlade bedömning är, trots detta, att MVP överlag har potential att fungera väl och att programmet tycks lovande. De rekommenderar att MVP fortsätter prövas i svenska skolor, men att skolledningen fullt ut behöver ta ansvar för att skapa organisatoriska och praktiska förutsättningar för genomförandet. De rekommenderar även att den fortsatta användningen av programmet systematiskt följs upp och utvärderas.

Sammanfattning

Programmet har bidragit till att förändra de deltagande elevernas kunskap och attityder så att osäkerheten kring våldsbeteenden minskar och att fler beteenden betraktas som våld. Vidare har det bidragit till att eleverna i högre utsträckning uppmärksammar sitt eget och andras våldsbeteende. Samtliga signifikanstester ger stöd åt slutsatsen att den positiva utvecklingstendensen är starkare i MVP-gruppen än vad den är i jämförelsegruppen. Detta tyder på att MVP-insatsen har potentialen att förändra elevernas kunskap och attityder så att osäkerheten kring våldsbeteenden minskar och att fler beteenden betraktas som våld. Även de fördjupade analyserna ger en sammantagen bild av att insatsen bidragit till en positiv förändring i MVP-gruppen och att denna förändring håller i sig över tid. Tecken på önskade effekter av insatsen, som ökad kunskap om och uppmärksamhet på olika former av våld, inklusive när det gäller det egna beteendet, är tydligast för eleverna i årskurs 7-9. Utvärderingen ringar framförallt in nyckelfaktorer i skolornas implementeringsarbete, se mer under avsnitt Framgångsfaktorer.

Stora könsskillnader i attityder och värderingar

Utvärderingen visar att det finns skillnader mellan killar och tjejer både när det gäller utgångsläget och förändring över tid. Den samlade bilden tyder på att killarna överlag

förändras mer i önskad riktning genom MVP än tjejerna, även om det framgår att även tjejerna uppvisar en positiv utveckling. Ur våldspreventionsperspektiv kan man också säga att det från början fanns ett större behov av att åstadkomma förändring när det gäller killar.

Höga startvärden påverkar möjligheten att nå mätbara effekter

När det gäller vissa områden sker inte så tydliga förändringar, framförallt för att utgångsläget är sådant att det är svårt att förvänta sig en förbättring. Ett sådant område är åskådaringripanden, ett annat område är genusattityder där det redan på förhand existerar positiva attityder hos merparten av eleverna. Av svaren på frågorna som ska fånga elevers attityder till åskådaringripanden framgår att när det gäller detta finns inte stort utrymme för förbättringar: mellan 94 och 98 procent av eleverna i de olika grupperna anser redan innan MVP att det är viktigt att ingripa i situationer med våld. Även när det gäller vem som är ansvarig är det en stor samstämmighet mellan grupperna, och en stor andel som anser att det är allas ansvar att ingripa (mellan 85 och 87 procent)

Syn på våld innan MVP-insatsen

Vid första undersökningstillfället är den vanligaste handlingen som enligt eleverna är våld "Att slå någon" (96 procent). Detta indikerar att andelen elever som uppfattar denna våldsform som våld generellt är väldigt hög i gruppen som helhet. När det gäller "Att säga elaka saker" är andelen elever som svarar att detta är våld som lägst (24 procent). En större tveksamhet råder i fråga om huruvida "Att tafsa på någon" är våld. Ungefär 22 procent anser att detta är våld, 58 procent anser inte att det är våld, medan en femtedel, 20 procent, svarar att de inte vet om att tafsa är våld. Före insats anser också tre fjärdedelar att det är våld "Att hota någon" (se diagram 6).

Unga som gått MVP uppmärksammar våld i högre grad – både hos sig själva och andra

MVP har enligt utvärderingen bidragit till en positiv utveckling hos de elever som fått insatsen. Elevernas kunskaper och attityder har förändrats tack vare programmet, osäkerheten kring vålds beteenden har minskat och fler beteenden betraktas som våld. Elever som tagit del av MVP-programmet uppmärksammar både sitt eget och andras vålds beteende i högre utsträckning än andra unga. De reagerar på och känner igen såväl verbalt, fysiskt och sexualiserat våld. Det sker en ökad rapportering av förekomsten av dessa våldsformer – både hos eleverna själva och hos andra i deras omgivning. Resultaten kan därför tolkas som ett stöd för ambitionen i MVP att elevernas uppmärksamhet på våld ska förstärkas, och att insatsen ska bidra till att de efter insats definierar fler handlingar som våld. Detta kan också formuleras som att kunskaperna om vad som kan definieras som våld ökat, vilket gör att eleverna blir mer uppmärksamma på sitt eget beteende och därmed rapporterar mer av detta, utan att det per se innebär att det faktiska våldet ökat. Eleverna som deltagit i MVP har även fått minskad tolerans mot så kallade "skojbråk" och rapporterar i högre utsträckning detta som ett beteende som det är viktigt att ingripa mot. Effekterna håller även i sig vid uppföljningen tre till sex månader efter insats. Programmet ger tydligast resultat för gruppen killar.

Ökad medvetenhet om både verbalt, sexualiserat och fysiskt våld

När det gäller attityder till verbalt våld uppvisar MVP-gruppen en positiv utveckling. Före insatsen svarade ungefär en femtedel (20,5 procent) av eleverna att det är våld att säga elaka saker, jämfört med mer än två femtedelar (42,4 procent) efter insatsen. Andelen osäkra elever minskade också över tid. I MVP-gruppen minskade andelen som inte svarade att det är våld att tafsa på någon, från 24,4 procent (29 procent bland killarna och 11,9 procent av tjejerna) till 12,2 procent. Tjejerna svarade i högre grad än killarna att detta beteende är våld. Tittar vi på MVP-gruppen var killarna även betydligt mer osäkra än tjejerna på om detta beteende är våld före insats (23,2 jämfört med 13,8 procent). Det är bland killarna det går att se den största förändringen i svar på frågan om det är våld att tafsa på någon.

Andelen som svarade att detta är våld ökade från 47,8 procent till 74,2 procent. Det har även skett en tydlig förändring bland eleverna i MVP-gruppen när det gäller andelen elever som anser att det är allvarligt att knuffa, slå eller brottas på skämt och att det är mer viktigt att ingripa vid sådana händelser. Förändringen är tydligast bland elever på högstadiet.

Läs utvärderingen i sin helhet: <https://www.skolverket.se/publikationer?id=3938>

Övergripande rekommendationer om implementering från utvärderingen

Det går att urskilja några faktorer som främjar respektive hindrar implementeringen av programmet på de undersökta skolorna. Den utbildning och handledning som MÅN tillhandahållit framstår som central, även om utbildningen och formerna för handledning skulle behöva utvecklas. Skolledningens engagemang och ansvarstagande för att skapa förutsättningar för att genomföra programmet som det är tänkt framstår som avgörande. Praktiska förutsättningar som schemaläggning anpassad till manualens uppläggning, tillgång till lämpliga lokaler, samt tillräcklig tid för förberedelse respektive reflektion och kollegial handledning före och efter lektionerna främjar implementeringen av programmet. I de fall skolledningen inte tagit ansvar och de praktiska förutsättningarna inte funnits har möjligheterna att genomföra programmet så som det är tänkt påtagligt försvagats.

”

MVP-arbetet har gett lugnare korridorer och ett mjukare bemötande mellan elever. Elever lär sig att våld inte enbart innefattar fysiskt våld, medvetande om hur killar och tjejer upplever olika situationer. Framför allt får eleverna verktyg för hur de kan förhindra eller ingripa mot våld.

MVP har bland annat gett oss ett gemensamt språk, både oss lärare emellan, som mellan lärare och elev. För mer genomgripande förändring hos eleverna skulle man behöva ta fram ett material så man kan fortsätta arbeta under en treårsperiod.

Eleverna har blivit mer medvetna om ämnet.

MVP har gett oss ökad medvetenhet och ett bättre klimat.

- Lärare som genomfört MVP

Utvärderings- och uppföljningsrutiner kring MVP

MÄN har utvecklat ett antal enkäter och verktyg för att på olika sätt kunna följa upp och utvärdera MVP-arbetet på skolorna. Enkäterna riktar sig till både elever och personal.

Årlig skolenkät – uppföljning av skolans arbete

I slutet av varje läsår ombeds de aktiva MVP-skolorna besvara en årlig skolenkät där de rapporterar in vem som är MVP-ansvarig kontaktperson på den enskilda skolan, hur arbetet har gått under det aktuella läsåret (utmaningar och framgångsfaktorer) och hur många elever som genomgått programmet. I enkäten efterfrågas även vilket utvecklat stöd de skulle önska kring MVP-arbetet framöver, samt om de planerar att fortsätta sitt MVP-arbete under kommande läsår. Om skolan valt att avbryta sitt MVP arbete vill vi gärna veta mer om varför, för att på så sätt kunna lära av erfarenheterna.

Personalenkät – inför att arbetet påbörjas

MÄN erbjuder en enkät som riktar sig till lärare och övrig skolpersonal som syftar till att kartlägga den upplevda situationen på skolan kring frågor som rör våld, genus och bemötande. Enkäten fångar även in personalens behov av kompetensutveckling kring dessa frågor och deras kännedom om handlingsplaner och riktlinjer. Enkäten syftar även till att fånga in om personalen upplever att de har kännedom om vilket stöd som finns till elever som utsatts samt frågor som rör skolans befintliga arbetssätt och huruvida de upplevs som effektiva i arbetet mot olika former av våld och kränkningar. Enkäten kan ses som en del av mobiliserings- och förankringsarbetet kring programmet. Den bör genomföras läsåret innan MVP-programmet påbörjas på skolan för att fånga in eventuella insatser som behöver genomföras för personalen innan arbetet drar igång.

Brukarutvärdering – med elever efter MVP-insatsen

MÄN är måna om att löpande kvalitetssäkra arbetet med MVP-programmet. Ett led i detta är att kontinuerligt utvärdera de insatser som görs. Skolteamen har tillgång till enkla utvärderingsblanketter för att låta eleverna utvärdera det specifika lektionstillfället. Detta kan ge värdefull information om hur eleverna uppfattat lektionen, om de blivit lyssnade på och eventuella saker att tänka på inför framtida lektioner. När skolan har avslutat sista lektionstillfället genomförs en kort digital brukarutvärdering med eleverna. Enkäten fångar in vilka teman och övningar eleverna upplevt som relevanta, om de skulle rekommendera MVP till andra samt om de upplever sig ha fått ökade kunskaper om hur de kan agera mot våld och kränkningar. Resultaten återkopplas till skolan.

Programutvärdering – med personalen

MÄN har även utvecklat en digital programutvärdering som möjliggör för de lokala MVP-ledarna att återkoppla sin feedback på såväl enskilda lektioner och övningar som på programmet och manualerna i sin helhet. Detta är ett viktigt underlag för att möjliggöra framtida revidering av MVP-programmet, då utvecklingsarbetet måste baseras på erfarenheter från dem som arbetar med programmet i praktiken.

Effektmätning – genom för- och efterenkäter

MÄN kan även tillhandahålla enkäter och analysstöd för skolor som själva vill göra effektmätningar genom för- och efterenkäter med eleverna som genomgår programmet. Mätningarna bör även genomföras på likvärdiga kontrollskolor som inte genomför MVP,

för att kunna säkerställa att eventuella resultat är en effekt av själva programmet. Analysen kan med fördel genomföras av befintliga utvärderings- och uppföljningsfunktioner i er kommun. Vissa skolor har även inlett ett samarbete med Länsstyrelsen kring utvärdering. Effektmätningen kartlägger elevernas attityder och förväntade beteenden kopplat till genus, våld och åskådaringripanden, samt ger en bild av elevernas situation på och kring skolan. Resultaten kan även användas som kunskapsunderlag till skolans ordinarie arbete kring våld, kränkningar och likabehandlingsarbete. Resultatet av mätningarna bör även återkopplas till elever och personal. Skolan kan även välja att i mindre skala komplettera befintliga skolenkäter med kortare frågebatterier som fångar de faktorer som programmet avser påverka.

Lärdomar från skolor som påbörjat ett MVP-arbete

Arbetet med att införa MVP som ett långsiktigt inslag i värdegrundsarbetet på pilot-skolor runt om i landet påbörjades 2015. MÄN har här sammanställt erfarenheter från de 20-tal skolor som var först ut. Sammanställningen är gjord baserad på handledningsträffar, enkätuppföljningar och erfarenhetsutbyten mellan skolpersonal.

Låt förankring för förberedelser ta tid

Vår erfarenhet är att MVP-arbetet lyckats bäst på de skolor som avsatt ordentligt med tid för förankring, planering och förberedelser. Även om det kan verka lockande att "hoppa på tåget" direkt så rekommenderar vi att nya skolor förbereder personal och organisation på införandet av de nya arbetssätten. Vår erfarenhet är att en sådan process kan ta mellan 1-2 år.

Det krävs planeringstid och anpassningsarbete

En vanlig missuppfattning har varit att ett manualbaserat program med färdiga lektionsupplägg innebär att det inte krävs planeringstid för arbetet. Skolverkets utvärdering visar dock att det behövs relativt mycket tid för att kunna sätta sig in i programmet och manualen. Det krävs också mycket av en ledare att kunna föra fram de budskap som efterfrågas i manualen, och framförallt för att klara av att hålla i och leda diskussionerna i rätt riktning. På en skola uttryckte ledarna att de ofta hade så ont om tid att förbereda sig att det var svårt att ens hinna läsa igenom manualen på förhand. Inte sällan innefattade förberedelsen att de sågs en kvart och bestämde vem som skulle ansvara för vilken del och sen fick de läsa på var för sig inför lektionen. På andra skolor har förutsättningarna sett helt annorlunda ut och där har berörda lärare fått MVP-arbetet inskrivet i sina tjänster och tydliga tidsramar har satts för planeringstid, genomförande och handledning i de berörda tjänsterna.

"Vår erfarenhet säger att passen behöver anpassas en hel del för att passa den aktuella elevgruppen, så detta är något som andra skolor som vill arbeta med materialet bör ha i åtanke. Även om manualen ger en god bas att utgå ifrån så behöver innehållet ses över!"

- Lärare, högstadiet

Schemaläggning

En återkommande utmaning för skolorna var schemaläggning och att kunna frigöra de två timmar i veckan som det är tänkt att MVP-lektionerna ska genomföras på. För att åtgärda detta har manualen reviderats inför hösten 2018 och bygger nu på en-timmas-lektioner. Det förekom även en stor spännvidd i hur lektionsserien genomfördes både när det gäller intensitet och den faktiska tiden avsatt för lektionerna. Flera skolor har märkt hur schemaläggningen påverkat motivationen, till exempel om MVP-lektionerna lagts sent på eftermiddagarna jämfört med om de legat mitt på dagen. En utmaning med programmet för vissa av skolorna var även att få ordentligt med tid till diskussioner och övningar. Detta kunde leda till att ledarna hoppade över övningar, inte fullföljde dem eller att de var tvungna att bryta mitt i viktiga samtal.

”Det är viktigt att lektionspassen får tillräckligt med tid! Om MVP-programmet ska fungera som tänkt så behöver skolan ge utrymme för innehållet och de tillhörande samtalen.”

- Lärare, högstadiet

Utbilda all personal på skolan

Under första året var det många skolor som bara valde att avsätta tid för att utbilda de team som specifikt skulle arbeta med MVP-programmet. Det blev dock tydligt att hela kollegiet behöver vara med på banan! Personalen på skolan behöver ha en samsyn kring vad våld är, de behöver hjälpas åt att utmana stereotypa normer och själva vara förebilder och kunna agera konsekvent som aktiva åskådare. All personal behöver även ha en beredskap för att kunna ta emot berättelser om våld från unga och veta vart de ska hänvisa dem. I princip alla de skolor som i ett första steg enbart valde att påbörja arbetet med ett avgränsat team har återkommit till oss på MÄN med önskemål om utbildning för all personal läsåret därpå.

Arbeta internt med personalen för att skapa samsyn

Vid utbildningar med hela personalgrupper blir det ofta tydligt att det saknas en samsyn kring våld och kränkningar på skolorna. Det finns många gånger en osäkerhet i vad en som vuxen på skolan förväntas ingripa mot och hur en ska reagera. Både vad gäller kännedom och efterlevnad av skolans rutiner, men även hur en rent faktiskt "säger till" mot exempelvis kränkande jargong eller "skojbråk" på konstruktiva sätt. Ett sätt att jobba med detta är att genomföra den personalenkät som MÄN erbjuder för att fånga in personalens kompetensutvecklingsbehov, kännedom om rutiner och syn på våld. Innan vi påbörjar ett våldsförebyggande arbete med elever behöver även personalgruppen internt arbeta för att skapa samsyn kring våld, normer och åskådarbeteenden. Många gånger är till exempel den vux-

na personalen med och återskapar och förstärker stereotypa normer kring kön. Kollegiet kan därför själva behöva arbeta internt med övningar ur exempelvis MVP och Machofabriken för att diskutera frågorna innan arbetet påbörjas med eleverna. Vissa skolor har till exempel valt att arbeta löpande med scenarion och dilemmaövningar på sina APT-träffar.

Handledning och kollegialt lärande

MÄN rekommenderar alltid handledning under första läsåret som MVP genomförs. Vi vet att handledning ökar möjligheten för implementering av nya arbetssätt ska lyckas. Flera skolor har dock valt att prioritera bort detta moment. Många MVP-team har dock haft möjlighet att gemensamt processa dilemman och utmaningar under arbetets gång. Detta har både gett stöd till enskilda ledare, bidragit till ett ökat gemensamt "ägandeskap" av MVP-arbetet och bidragit till ett kontinuerligt lärande och utvecklingsarbete rörande MVP-programmet på de berörda skolorna. Forskarna bakom Skolverkets utvärdering rekommenderar även en ytterligare utveckling av handledningen till MVP-ledarna, exempelvis genom filmning av själva genomförandet i klassrummen.

Betydelsen av utbildning

Skolverkets utvärdering visar även att det ofta saknas tillräckliga grundkunskaper om våld och genus bland pedagoger. Temat är inte obligatoriskt på lärarutbildningen och de flesta lärare har därmed inte fått med sig särskilt mycket kunskap på området i sin grundutbildning. Även en tre-dagars-utbildning i MVP-programmet kan därför uppfattas som för grundläggande. För att stötta skolor ytterligare i sitt arbete utvecklar MÄN just nu ytterligare kunskapstexter och utbildningsmaterial för inläsning inför deltagande på grundutbildningen i MVP.

Börja där engagemanget och grundläggande kunskaper finns

Erfarenheterna från de skolor som påbörjat ett MVP-arbete under 2015-2018 är enhälligt: börja där engagemang, intresse och grundläggande kunskap om frågorna finns! Personal som inte själva tycker dessa frågor är viktiga kommer heller inte kunna förmedla det engagemang som krävs till eleverna. Insatserna riskerar även att få motsatt effekt om de som leder MVP-lektionerna själva är med och återskapar normer eller förstärker stereotypa föreställningar. Skolverket utvärdering visar även att programmets intentioner riskerar att motarbetas om ledarna inte helt bottnar i MVP-programmets utgångspunkter, teoretiska ansats och pedagogiska modell. Ledaren är avgörande för att manualens intentioner ska kunna verkställas i klassrummet. MÄN:s erfarenheter är att de skolor som lyckats bäst med sitt arbete har valt ut engagerade MVP-team som tror på arbetet. När arbetet sedan påbörjats och visat på positiva resultat minskar ofta eventuellt motstånd hos kollegor och arbetet väcker intresse hos fler!

DET ÄR AVGÖRANDE ATT MVP-LEDARNA:

- 1.** Förstår programmets och övningens syfte
- 2.** Känner till de centrala delarna och övningarna
- 3.** Följer manualens logik och moment stegvis
- 4.** Bottnar i programmets teori

Ur Skolverkets utvärdering 2015-2017.

Tydligt stöd från ledningen

Det fanns en relativt stor variation mellan de deltagande skolorna vad gäller skolledningens relation till programmet. På flera av skolorna var skolledningen inte var så tydligt närvarande i arbetet med MVP och programmet framstod mest som en angelägenhet för de lärare som arbetade med det, medan andra hade påtagligt engagerade skolledare. Utvärderingen betonar starkt betydelsen av att skolledningen fullt ut tar ansvar för att skapa organisatoriska och praktiska förutsättningar för genomförandet. De skolor som visar ett tydligt "ägandeskap" över sitt MVP-arbete har bland annat utsett särskilda team som ansvarar för utvecklingen av arbetet på den enskilda skolan och arbetet drivs ofta av en särskilt utsett MVP-ansvarig. Flera skolor har exempelvis valt att skriva in detta ansvar i tjänsten för någon av skolans förste lärare.

Koppla MVP till skolans ordinarie värdegrundsarbete

För de flesta skolorna var det första gången de hade arbetat systematiskt med ett manualbaserat program. I och med att MVP-arbetet just påbörjats visar Skolverkets utvärdering att kopplingen till det övriga värdegrundsarbetet i de flesta fall inte var direkt eller systematisk. Värdegrundsarbetet på de aktuella skolorna låg ofta insprängt i andra ämnen (särskilt samhällsvetenskapliga) eller genomfördes genom värdegrunds dagar och enstaka föreläsningar kring mobbning, våld i skolan eller normkritik. Att relationen till övrigt värdegrundsarbete inte var särskilt uttalad kan också bero på att skolledningarna inte alltid var tydligt närvarande i arbetet med MVP. De skolor som upplevt sitt MVP-arbete som framgångsrikt har dock ofta gjort just kopplingen mellan programmet och det ordinarie värdegrundsarbetet, där MVP har setts som en tacksam och tydlig struktur som möjliggjort ett mer systematiskt värdegrundsarbete.

Att arbeta manualtroget

Forskarna bakom Skolverkets utvärdering har följt MVP-arbetet i ett flertal klassrum. De lektioner de lyfter fram som framgångsrika är de där ledarna framstod som väl förberedda och insatta i hur övningen skulle gå till och vilka poänger som var viktiga att nå fram. Det var ledare som följde alla de steg som beskrivs som nödvändiga i manualen och de guideade eleverna i en bestämd riktning. De var också flexibla men samtidigt tydliga i sin ledning av diskussionen. Lektionen tycktes då framgångsrikt kunna möta upp de mål manualen satt upp för lektionen. Vissa övningar kan riskera att befästa stereotypa normer om de inte genomförs på "rätt" sätt. Det blir därför viktigt att ledarna styr diskussionen i klassrummet i en bestämd riktning och att alla diskussionspunkter i manualen följs för att övningen ska uppnå de tänkta målen. I vissa fall har övningarna inte genomförts i den ordning eller utifrån det syfte som finns framskrivet i manualen och resultatet av övningarna har riskerat att få motsatt effekt.

"Programmets syfte och intentioner kan motarbetas genom att lektioner och övningar inte genomförs på föreslaget sätt och att ledarna inte helt bottenar i programmets utgångspunkter. Ledaren är avgörande för att manualens intentioner ska kunna verkställas i klassrummet."

- Ur forskarutvärderingen gjord på uppdrag av Skolverket 2015-2017.

Jobba med alla klasser i en årskull

För att kunna förändra en skolkultur behöver vi arbeta med all personal och alla elever på skolan. Insatsen riskerar att bli verkningslös om den bara genomförs i vissa klassrum. MÄN:s rekommendation är därför att genomföra programmet med alla elever i en viss årskull. På så sätt har alla elever på skolan slussat genom MVP-programmet efter tre år. Vissa av pilotskolorna valde att redan första året försöka genomföra programmet med samtliga elever på skolan direkt. Detta visade sig dock många gånger bli övermäktigt. Arbetet bör istället syfta till att skapa en långsiktig rutin.

Börja i fler än en skola – ett sätt att minimera sårbarheten

Vår erfarenhet är även att de kommuner som valt att i ett första skede påbörja arbete i två pilotskolor har lyckats bättre än de som enbart börjat i en skola. Tillsammans är vi mindre ensamma. Genom att välja ut minst två pilotverksamheter minskar sårbarheten eftersom att verksamheterna har möjlighet att spegla sig i varandra. Att börja i två verksamheter parallellt ger även möjligheten till erfarenhetsutbyten och att ge varandra stöd och draghjälp i arbetet. Det gör det även lättare att urskilja vari eventuella utmaningar ligger – om det handlar om metoden i sig eller olika aspekter av implementeringsprocessen. Det minskar därmed risken att "kasta ut barnet med badvattnet".

”Det är viktigt att skolor som vill arbeta med MVP har insikt i passens tudelade funktion! Det handlar både om själva innehållet, att eleverna ska få insikt om våld och dess konsekvenser, och att passen tränar eleverna i att nyansera sina världsbilder och uppfattningar. De lär sig hantera diskussioner där olika åsikter och perspektiv får mötas. I vårt fall fungerade diskussionsdelen bra, och vi tycker oss skönja en viss förändring i hur eleverna resonerar och tänker i frågor. De har blivit bättre på att inse vikten av att lyssna på varandra för att ta in ny information.”

- Lärare, högstadiet

Lärdomar från de två skolor som valt att avbryta

Av de 20-talet skolor som var först ut i Sverige och inledde ett MVP-arbete under 2015-2017 är det i dagsläget två som avbrutit sitt arbete. Även där finns mycket att lära.

Bristande organisatoriska förutsättningar

På ena skolan saknades i stor utsträckning organisatorisk stabilitet. Parallellt med att utvecklingsarbetet kring MVP initierades på skolan hann man ha fyra olika rektorer och en extremt ansträngd personalsituation med en stor andel vakanser. Situationen i elevgruppen var därmed orolig och en stor andel av eleverna hade bristande språkkunskaper. Det gjorde det svårt för dessa att hänga med i MVP-programmets delvis komplexa diskussioner och teman. Extra stöd till såväl elever som personal saknades. Under det andra året drevs MVP-arbetet nästan uteslutande av personal utifrån skolan (fritidsledare och projektpersonal) och arbetet blev något som upplevdes som "pålagt" utifrån. Samtidigt gick utbildningsförvaltningen ut flaggade för den ansträngda situationen i stadens skolor i stort. Arbetet avbröts därmed helt inför läsåret 17/18.

Inte tillräckl förankring hos personalen

Ytterligare en skola har valt att avbryta sitt MVP-arbete. Även här körde skolan igång relativt snabbt, utan att först ha lagt tid på förankring och planering. Det uppstod ett flertal organisatoriska utmaningar kring schemaläggning, hur ledarteamen skulle sättas samman samt oro kring vad lektionerna skulle kunna "väcka" för erfarenheter och reaktioner hos eleverna. Lektionerna placerades utanför ordinarie ämneslektionsschema. Ju längre terminen gick, desto mer sjönk motivationen hos personalen och delar av den övriga personalgruppen började visa motstånd mot de teman som MVP berörde. Skolledningen har ingen tydlig plan för hur arbetet ska fortsätta och de kom att förlita sig mycket på stöd från externa strateger i kommunen. Efter första året valde de att avbryta det strukturerade arbetet med MVP:s lektionsserie. De har istället valt att plocka in delar av materialet i sitt ordinarie arbete med värdegrund och aktiva åtgärder (enligt Diskrimineringslagen). Arbetet ledde till att en värdegrundsgrupp har skapats bestående av pedagoger, elevhälsa och en kommunstrateg med våldspreventiv kunskap.

"Jag personligen har lättare att säga ifrån vid skojbråk i korridoren tack vare att jag har mer kunskap i ämnet. Det, och att vi upptäcker och hör mer nu, är vi flera som tycker."

- Citat från MÄN:s utvärdering med lärare som genomfört MVP

FILMER OM MVP

Under 2016-2017 har Sveriges kommuner och landsting (SKL) producerat ett flertal filmer om män och jämställdhet. Våldsförebyggande arbete är ett tema som lyfts fram och där presenteras MVP-programmet fram särskilt:

Att arbeta med MVP i ett klassrum

I filmen **Röster om manlighet – män och våld** får vi höra mer om MVP-arbetet på en gymnasieskola i Västerås. Skolan var en av de första att arbeta med MVP-programmet i Sverige och personalen har utbildats och handletts av MÅN.

[SE FILMEN](#)

Att arbeta med unga som mentorer

I filmen **Röster om manlighet – unga i Botkyrka förebygger våld** berättar kommunstyrelsens ordförande om unga mentorer i Botkyrka om hur de arbetar med MVP. I Botkyrka kommun drivs MVP-arbetet av unga själva.

[SE FILMEN](#)

Att arbeta med MVP i ett stadsdelsteam

Stockholm Stad har även producerat egna filmer om sitt arbete med MVP. I stadsdelen Enskede-Årsta-Vantör i Stockholm drivs MVP-arbetet av skolan tillsammans med fritid, fältare och polisen. Hör dem berätta om sitt arbete i filmen **MVP Årskurs 7**.

[SE FILMEN](#)